

Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
Кафедра психології

Діагностика і профілактика розладів особистості

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальності С4 Психологія

Галузь знань: С соціальні науки, журналістика, інформація та
міжнародні відносини

2026
Мукачево

*Розглянуто та рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Мукачівського державного університету
протокол №2 від «25» вересня 2026р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології,
протокол № 1 від «21» серпня 2026р.*

Рецензент: д.пед.н., проф. Іванова В.В.

Д44

Діагностика і профілактика розладів особистості: методичні рекомендації до виконання самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Спеціальності С4 Психологія / Укладач Б. В. Барчі.– Мукачево: МДУ, 2026. – 30с. (1,4 авт.арк).

Методичні рекомендації призначені для організації та виконання самостійної роботи здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності С4 «Психологія» з навчальної дисципліни «Діагностика і профілактика розладів особистості». У рекомендаціях визначено основні завдання самостійної роботи, питання для самоконтролю, контрольні та ситуаційні завдання, спрямовані на поглиблення теоретичних знань і формування практичних умінь щодо розуміння особливостей нормативного та дезадаптивного функціонування особистості.

Зміст методичних рекомендацій орієнтований на формування здатності здобувачів аналізувати психологічні та соціальні чинники виникнення особистісних труднощів, розрізняти нормативні прояви та потенційні ознаки дезадаптації, застосовувати сучасні підходи до розуміння розладів особистості й обґрунтовувати напрями їх профілактики. Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичного матеріалу, виконання практичних завдань, аналіз ситуацій та розвиток навичок критичного осмислення психологічної інформації.

© МДУ

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Тема 1	8
Тема 2	10
Тема 3	12
Тема 4	14
Тема 5	16
Тема 6	18
Тема 7	20
Тема 8	22
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	25
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	28

ПЕРЕДМОВА

Сучасні соціокультурні умови, динамічні зміни суспільного життя, зростання психоемоційного навантаження та ускладнення процесів соціальної адаптації зумовлюють необхідність поглибленого вивчення психологічних особливостей особистості, чинників формування дезадаптивних форм поведінки та механізмів виникнення особистісних і поведінкових порушень. Важливого значення у професійній підготовці майбутніх психологів набуває формування здатності своєчасно розпізнавати прояви психологічного неблагополуччя, здійснювати їх комплексний аналіз, визначати фактори ризику та обґрунтовувати напрями психопрофілактичної роботи.

Навчальна дисципліна «Діагностика та профілактика розладів особистості» спрямована на формування у здобувачів вищої освіти системи теоретичних знань і практичних умінь щодо розуміння особистісних розладів, поведінкових девіацій, їх психологічних механізмів, чинників виникнення та особливостей прояву. Особлива увага приділяється питанням розмежування нормативних і патологічних проявів поведінки, психодіагностики, оцінювання факторів ризику, профілактики деструктивних форм поведінки та визначення напрямів психологічної допомоги.

Самостійна робота є невід'ємною складовою освітнього процесу та важливим засобом формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Вона забезпечує можливість поглиблення, систематизації та практичного застосування знань, отриманих під час лекційних і практичних занять, сприяє розвитку навичок самостійного пошуку, критичного опрацювання та узагальнення наукової інформації.

Дисципліна «Діагностика та профілактика розладів особистості» має теоретико-практичну спрямованість і забезпечує формування у здобувачів системного уявлення про закономірності функціонування особистості, прояви її дезадаптації, основні види особистісних і поведінкових розладів, а також сучасні підходи до їх діагностики та профілактики.

Зміст дисципліни охоплює питання поняття та класифікації розладів особистості, співвідношення норми й патології, критеріїв патологічності поведінки, психодіагностичного забезпечення профілактичної роботи. Значне місце відведено вивченню агресивної та аутоагресивної поведінки, залежності від психоактивних речовин, порушень харчової поведінки, надцінних психологічних і психопатологічних захоплень, комунікативних розладів, характерологічних і патохарактерологічних реакцій.

Особливістю дисципліни є її практична спрямованість, що передбачає застосування теоретичних положень до аналізу конкретних психологічних ситуацій, визначення факторів ризику, оцінювання проявів дезадаптивної поведінки та розроблення профілактичних заходів.

Мета методичних рекомендацій - забезпечення організаційно-методичного супроводу самостійної роботи здобувачів вищої освіти,

спрямованої на поглиблення та систематизацію теоретичних знань із дисципліни «Діагностика та профілактика розладів особистості», розвиток навичок самостійного опрацювання наукової інформації, формування здатності аналізувати психологічні явища та застосовувати набуті знання для розв'язання професійно орієнтованих завдань. Видання містить орієнтири для самостійного опрацювання навчальних питань, контрольні питання, домашнє завдання для СРС, ситуаційні завдання та критерії оцінювання результатів їх виконання.

Завдання методичних рекомендацій

1. Поглиблення та систематизація теоретичних знань здобувачів щодо особистісних і поведінкових розладів;
2. Формування розуміння основних психологічних, особистісних і соціальних чинників виникнення та розвитку дезадаптивної поведінки;
3. Засвоєння основних підходів до діагностики та диференціації нормативних і патологічних проявів особистості;
4. Розвиток умінь аналізувати психологічні ситуації та професійно орієнтовані кейси;
5. Формування здатності визначати фактори ризику та захисні чинники щодо різних форм дезадаптивної поведінки;
6. Розвиток навичок критичного опрацювання наукових джерел, порівняння різних теоретичних підходів та узагальнення інформації;
7. Формування вмінь обґрунтовувати профілактичні заходи щодо попередження особистісних і поведінкових розладів;
8. Розвиток професійного мислення майбутнього психолога та здатності застосовувати теоретичні знання у практичній діяльності;
9. Формування навичок аргументованого формулювання висновків і рекомендацій за результатами аналізу психологічних ситуацій;
10. Сприяння формуванню професійної позиції, що ґрунтується на принципах психологічної безпеки, професійної етики, конфіденційності та недопущення стигматизації осіб із психологічними та поведінковими труднощами.

Загальні методичні вказівки

Структура методичних рекомендацій відповідає логіці опрацювання основних тематичних блоків дисципліни та передбачає послідовний перехід від засвоєння базових теоретичних понять до аналізу конкретних проявів дезадаптивної поведінки й визначення напрямів їх профілактики.

Тема 1. «Поняття про розлади особистості» передбачає вивчення поняття, причин, симптоматики та видів розладів особистості, сучасних підходів до їх розуміння та класифікації, а також особливостей терапевтичних і психопрофілактичних підходів.

Тема 2. «Поняття норми та патології як основа планування психопрофілактичної роботи» спрямована на опрацювання понять норми та патології, критеріїв патологічності поведінкових проявів, класифікації

поведінкових відхилень і ролі психодіагностики у плануванні профілактичної діяльності.

Тема 3. «Агресивна поведінка, аутоагресивна поведінка» охоплює питання видів і форм агресії, причин її виникнення, конструктивних і неконструктивних проявів, аутоагресивної, суїцидальної та парасуїцидальної поведінки, факторів ризику та профілактики.

Тема 4. «Зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності» передбачає вивчення мотивації вживання психоактивних речовин, механізмів формування залежності, особливостей залежної особистості та факторів ризику в підлітковому віці.

Тема 5. «Порушення харчової поведінки та її профілактика» присвячена вивченню сутності харчової поведінки, основних форм її порушень, психологічних та соціальних чинників розвитку, особливостей анорексії, булімії та інших форм порушень харчової поведінки, а також питань їх діагностики, профілактики та психологічної допомоги.

Тема 6. «Надцінні психологічні захоплення та їх профілактика» передбачає аналіз відмінностей між захопленнями та патологічними потягами, ознак надцінної захопленості, трудового гомізму, гемблінгу, фанатизму, розладів потягів, патологічних звичок та інших форм надмірної фіксації на певній діяльності.

Тема 7. «Комунікативні розлади» спрямована на вивчення різновидів комунікативних девіацій, особливостей аутистичної, конформної, гіпертовариської, фобічної та інших форм поведінки, а також їх впливу на міжособистісну взаємодію та соціальну адаптацію.

Тема 8. «Характерологічні та патохарактерологічні реакції та розлади особистості та їх профілактика» охоплює питання стереотипізації поведінкових реакцій, характерологічних і патохарактерологічних патернів, критеріїв їх розмежування, типів реакцій та взаємозв'язку характерологічних особливостей із розладами особистості.

Методичні рекомендації спрямовані на забезпечення системного, послідовного та практико-орієнтованого опрацювання дисципліни, поєднання теоретичної підготовки з аналізом професійних ситуацій і формування готовності майбутніх фахівців до здійснення діагностичної та профілактичної роботи у сфері психологічного здоров'я. Контрольні завдання, подані у методичних рекомендаціях, доцільно використовувати для перевірки рівня засвоєння основних теоретичних положень теми, а домашні завдання - для розвитку навичок самостійного аналізу, систематизації матеріалу, застосування теоретичних знань до практичних ситуацій та формування професійного мислення.

Під час самостійного вивчення зазначених тем здобувачам освіти рекомендується: опрацьовувати рекомендовану наукову літературу з метою поглиблення та систематизації теоретичних знань; виділяти основні поняття,

категорії та наукові підходи, пов'язані з кожною темою; здійснювати порівняльний аналіз різних форм поведінкових і психологічних проявів; встановлювати взаємозв'язки між психологічними, особистісними та соціальними чинниками виникнення відповідних проявів; аналізувати практичні ситуації та професійно орієнтовані кейси, визначаючи можливі напрями психологічної профілактики; систематизувати матеріал у вигляді структурно-логічних схем, таблиць, тез, аналітичних записок або коротких повідомлень; формувати обґрунтовані висновки на основі опрацьованих наукових джерел; під час розгляду питань, пов'язаних із суїцидальною, аутоагресивною, залежною чи іншою ризикованою поведінкою, дотримуватися принципів професійної етики, психологічної безпеки та недопущення стигматизації.

Під час виконання самостійної роботи студенти мають дотримуватися принципів академічної доброчесності, що передбачають самостійність виконання завдань, достовірність і коректність подання інформації, належне цитування та посилання на використані джерела, недопущення плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та неправомірного використання результатів роботи інших осіб. Усі теоретичні положення, наукові ідеї, результати досліджень та інші матеріали, запозичені з наукових і навчальних джерел, мають бути належним чином ідентифіковані та оформлені відповідно до встановлених вимог. Використання цифрових інструментів і технологій штучного інтелекту допускається за умови дотримання принципів академічної доброчесності, прозорості їх використання та відповідальності студента за зміст, достовірність і самостійність представленої роботи.

Під час виконання самостійної роботи здобувачі освіти можуть використовувати інструменти штучного інтелекту (ШІ) як допоміжний засіб для пошуку та структурування інформації, генерування ідей, уточнення понять, перекладу, редагування та вдосконалення власного тексту, за умови дотримання принципів академічної доброчесності. Використання ШІ не повинно замінювати самостійну пізнавальну діяльність здобувача, критичний аналіз та авторське осмислення навчального матеріалу. Здобувач несе персональну відповідальність за зміст поданої роботи, достовірність наведених фактів, коректність посилань на джерела та результати використання згенерованої інформації. Не допускається подання тексту, повністю створеного ШІ, як результату власної самостійної роботи без відповідного опрацювання та зазначення факту використання такого інструменту. У разі використання ШІ здобувач має критично перевіряти отриману інформацію, виявляти можливі помилки, неточності або вигадані джерела та за потреби зазначати, для яких цілей було використано відповідний інструмент.

Тема 1

Поняття про розлади особистості

Мета самостійної роботи

Поглиблення знань про критерії психічної норми, гармонійного функціонування особистості, чинники розвитку розладів особистості та можливості їх профілактики.

Питання, винесені для самостійної роботи

Розлади особистості. Причини розладів особистості. Симптоми розладів особистості. Види розладів особистості. 10 найбільш характерних форм особистісних розладів. Сучасні підходи до розуміння і класифікації розладів особистості. Погляд на особистісні розлади в МКХ-11: заплановані зміни. Терапія особистісних розладів: психотерапевтичні інтервенції та застосування медикаментозних засобів.

Рекомендована література: [4; 10; 16; 17]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час самостійного опрацювання теми здобувачам освіти необхідно зосередити увагу на розкритті поняття розладів особистості, співвідношенні понять «норма», «нормативність», «гармонійність» та «адаптивність» особистості. Рекомендується проаналізувати основні характеристики гармонійного функціонування особистості на рівні темпераменту, характеру та особистісних якостей. Особливу увагу доцільно приділити чинникам, які можуть спричиняти загострення особистісних проблем у кризових соціальних умовах, а також значенню профілактичної роботи у збереженні психічного здоров'я та адаптаційного потенціалу людини. Під час опрацювання рекомендованої літератури важливо здійснювати критичний аналіз наукових підходів і узагальнювати отриману інформацію.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «розлади особистості»?
2. Які основні характеристики гармонійного та нормативного функціонування особистості?
3. У чому полягає взаємозв'язок темпераменту, характеру та особистісних властивостей у структурі особистості?
4. Яке значення мають адаптивність і самоактуалізація для психологічного функціонування особистості?
5. Яку роль відіграють відповідальність, совісність і духовність у формуванні гармонійної особистості?
6. Які психологічні та соціальні чинники можуть сприяти виникненню або загостренню розладів особистості?

7. Як кризові соціальні умови можуть впливати на психічне та особистісне функціонування людини?
8. Які ознаки можуть свідчити про порушення адаптивного функціонування особистості?
9. У чому полягає значення раннього виявлення особистісних проблем?
10. Які основні напрями профілактики розладів особистості?

Контрольне завдання

Охарактеризувати поняття «розлади особистості», визначити основні причини, ознаки та види розладів особистості. Проаналізувати сучасні підходи до їх класифікації.

Домашнє завдання для СРС

Скласти порівняльну таблицю основних форм розладів особистості, зазначивши їх характерні прояви, особливості поведінки та основні напрями психологічної допомоги і профілактики.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Проаналізувати запропоновану ситуацію та визначити ознаки нормативного й дезадаптивного функціонування особистості, можливі чинники виникнення особистісних труднощів і запропонувати основні напрями їх профілактики.

Ситуаційне завдання

Студентка другого курсу університету протягом останнього семестру демонструє високі результати навчання, відповідально ставиться до виконання завдань і прагне постійно вдосконалювати свої знання. Водночас останнім часом вона стала надмірно вимогливою до себе, важко переживає навіть незначні невдачі, часто відмовляється від відпочинку через необхідність виконати додаткові завдання. У спілкуванні з одногрупниками залишається доброзичливою, підтримує дружні стосунки та бере участь у спільних заходах. Після невдалого результату контрольної роботи вона засмучена, однак аналізує помилки, звертається по допомогу до викладача та продовжує навчання.

Завдання:

1. Визначте, які характеристики нормативного та адаптивного функціонування особистості проявляються в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте, які прояви можуть свідчити про підвищене психологічне навантаження.
3. Обґрунтуйте, чи можна на підставі наведеної ситуації говорити про розлад особистості.
4. Запропонуйте 2–3 заходи профілактики, спрямовані на підтримання психологічного благополуччя та адаптивного функціонування студентки.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розрізняти нормативні особистісні прояви та ознаки потенційної дезадаптації, аналізувати психологічні чинники та обґрунтовувати профілактичні заходи.

Тема 2

Поняття норми та патології як основа планування психопрофілактичної роботи

Мета самостійної роботи

Поглиблення та систематизація знань студентів про поняття психологічної норми і патології, критерії патологічності поведінкових проявів та основні підходи до психологічної класифікації поведінкових відхилень.

Питання, винесенні для самостійної роботи

Поняття норми і патології. Критерії патологічності поведінкових проявів. Психологічна класифікації поведінкових відхилень. Роль психодіагностики у процесі планування психопрофілактичних заходів.

Рекомендована література: [2; 3; 4; 6; 17]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час самостійного опрацювання теми студентам необхідно розкрити зміст понять «норма» і «патологія», охарактеризувати основні критерії патологічності поведінкових проявів та підходи до психологічної класифікації поведінкових відхилень. Особливу увагу слід приділити диференціації нормативної, девіантної та патологічної поведінки, визначенню психологічних і соціальних чинників її формування, а також з'ясуванню ролі психодіагностики у виявленні факторів ризику, оцінюванні особливостей психологічного функціонування особистості та обґрунтуванні змісту психопрофілактичних заходів. За результатами опрацювання матеріалу студент має вміти визначати характер поведінкових проявів, встановлювати критерії їх патологічності та обґрунтовувати доцільність відповідних напрямів психопрофілактичної роботи з дотриманням професійно-етичних принципів.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттями «психологічна норма» та «патологія»?
2. Які основні підходи використовують для визначення психологічної норми?
3. Які критерії дають змогу визначити патологічність поведінкових проявів?
4. У чому полягає відмінність між нормативною, девіантною та патологічною поведінкою?

5. Які основні види поведінкових відхилень виокремлюють у психологічній класифікації?
6. Які психологічні та соціальні чинники можуть сприяти формуванню поведінкових відхилень?
7. Яке значення має психодіагностика у виявленні поведінкових відхилень?
8. Які завдання психодіагностики є важливими для планування психопрофілактичної роботи?
9. Як результати психодіагностики можуть впливати на вибір і зміст психопрофілактичних заходів?
10. Які професійно-етичні принципи необхідно враховувати під час проведення психодіагностичної та психопрофілактичної роботи?

Контрольне завдання

Розкрити зміст понять «норма» і «патологія», визначити основні критерії патологічності поведінкових проявів та пояснити їх значення для психопрофілактичної роботи.

Домашнє завдання для СРС

Підготувати порівняльну схему «Нормативна – девіантна – патологічна поведінка», визначивши основні критерії їх диференціації та роль психодіагностики у плануванні профілактичних заходів.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання до теми

Проаналізувати ситуаційний кейс із проявами поведінкових відхилень, визначити їх характер та можливі критерії патологічності, встановити психологічні й соціальні чинники ризику та обґрунтувати роль психодіагностики у визначенні напрямів психопрофілактичної роботи.

Ситуаційне завдання

Студентка другого курсу університету протягом останніх кількох місяців стала часто конфліктувати з одногрупниками, різко реагує на зауваження викладачів, демонструє дратівливість та емоційну нестійкість. Водночас вона продовжує успішно навчатися, підтримує соціальні контакти, бере участь у групових заходах та усвідомлює власні труднощі. Під час бесіди студентка зазначила, що останнім часом переживає значне навчальне навантаження та труднощі в особистому житті.

Завдання:

1. Визначте, чи можна описані поведінкові прояви розглядати як нормативні, девіантні або патологічні.
2. Проаналізуйте ситуацію відповідно до основних критеріїв патологічності поведінки.

3. Визначте можливі психологічні та соціальні чинники, що впливають на поведінку студентки.
4. Обґрунтуйте, яку роль може відіграти психодіагностика у визначенні подальших напрямів психопрофілактичної роботи.
5. Запропонуйте основні психопрофілактичні заходи, доцільні в цій ситуації.

Очікуваний результат: студент має продемонструвати вміння диференціювати нормативні та патологічні поведінкові прояви, визначати критерії патологічності, аналізувати фактори ризику та обґрунтовувати вибір психодіагностичних і психопрофілактичних заходів.

Тема 3

Агресивна поведінка, аутоагресивна поведінка

Мета самостійної роботи

Систематизація знань про форми агресивної та аутоагресивної поведінки, суїцидальні й парасуїцидальні прояви, їх чинники та напрями профілактики.

Питання, винесені для самостійної роботи

Загальна характеристика. Види агресивних дій за Бассом-Даркі: фізична агресія; непряма агресія; схильність до подразнення; негативізм; образа; підозрілість; вербальна агресія. Причини формування агресивної поведінки. Конструктивна й неконструктивна форми агресії. Зв'язок агресивної поведінки з особистісними особливостями людини. Види та форми аутоагресивної поведінки. Самогубства (суїцидальна поведінка) та самоушкодження (парасуїцидальна поведінка). Типи суїцидальної поведінки. Причини суїцидальної поведінки. Форми самогубств. Мотиви поведінки психічно хворих і здорових людей.

Рекомендована література: [1; 2; 3; 9;14;15]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час вивчення теми необхідно розглянути сутність, види та форми агресивної й аутоагресивної поведінки, визначити їх психологічні та соціально-психологічні чинники. Рекомендується опрацювати питання суїцидальної та парасуїцидальної поведінки, звернувши увагу на особливості її прояву, фактори ризику та можливі мотиви. Важливим напрямом самостійної роботи є формування вміння аналізувати поведінкові прояви з позицій психологічної безпеки, своєчасно виявляти потенційно небезпечні ознаки та визначати основні напрями профілактичної роботи. Під час роботи з науковими джерелами необхідно уникати спрощеного трактування аутоагресивної поведінки та враховувати комплексний характер її детермінації.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттями «агресивна поведінка» та «аутоагресивна поведінка»?
2. Які основні види та форми агресивної поведінки?
3. Які форми аутоагресивної поведінки виділяють у психологічній практиці?
4. У чому полягає відмінність між суїцидальною та парасуїцидальною поведінкою?
5. Які основні типи суїцидальної поведінки?
6. Які психологічні, соціальні та ситуаційні чинники можуть зумовлювати суїцидальну поведінку?
7. Які мотиви можуть лежати в основі суїцидальної поведінки?
8. Які особливості аутоагресивної поведінки можуть спостерігатися у психічно здорових та психічно хворих осіб?
9. Які фактори можуть підвищувати ризик суїцидальної поведінки?
10. Які основні напрями профілактики агресивної та аутоагресивної поведінки?

Контрольне завдання

Охарактеризувати основні форми агресивної та аутоагресивної поведінки, визначити чинники ризику їх виникнення та основні ознаки суїцидальної й парасуїцидальної поведінки.

Домашнє завдання для СРС

Проаналізувати ситуаційний приклад агресивної або аутоагресивної поведінки та розробити короткий план психопрофілактичної допомоги з урахуванням факторів ризику та захисних чинників.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Проаналізувати ситуаційний кейс із проявами агресивної або аутоагресивної поведінки, визначити її можливі форми та чинники ризику й обґрунтувати напрями профілактичної та психологічної допомоги.

Ситуаційне завдання

Студент третього курсу університету протягом останніх кількох місяців став часто конфліктувати з одногрупниками та викладачами. У ситуаціях, коли його думка не враховується або він отримує зауваження, він реагує різко, підвищує голос, використовує образливі висловлювання та може демонстративно залишити аудиторію. Після конфліктів він тривалий час переживає ситуацію, звинувачує себе у невмінні контролювати емоції та іноді навмисно завдає собі незначних ушкоджень. Близьким про свої переживання він не розповідає, оскільки вважає, що вони можуть його не зрозуміти.

Завдання:

1. Визначте, які форми агресивної та аутоагресивної поведінки проявляються в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте можливі психологічні та соціальні чинники, що можуть сприяти виникненню такої поведінки.
3. Визначте потенційні фактори ризику для психологічного благополуччя студента.
4. Запропонуйте 2–3 основні напрями психологічної профілактики та допомоги в описаній ситуації.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розпізнавати прояви агресивної та аутоагресивної поведінки, аналізувати можливі фактори ризику й обґрунтовувати доцільні напрями психологічної профілактики.

Тема 4**Зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності****Мета самостійної роботи**

Поглиблення знань про залежну поведінку, особливості особистості, схильної до вживання психоактивних речовин, та чинники ризику формування залежності.

Питання, винесенні для самостійної роботи

Загальна характеристика й суть поводження. Форми мотивації вживання алкоголю й наркотичних речовин: атарактична мотивація, гедоністична, субмісивна, мотивація з гіперактивацією. Псевдокультурна мотивація. Механізми домінування алкогольної й наркотичної залежності: еволюційний механізм; деструктивний механізм; механізм, пов'язаний з аномалією особистості. Види аномалій. Тип поведінки наркозалежної особистості. Особистісні фактори, що характерні для підлітків, які вживають психоактивні речовини.

Рекомендована література: [1; 2; 3; 6; 10; 16]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Самостійне вивчення теми передбачає опрацювання основних понять, пов'язаних із вживанням психоактивних речовин, залежною поведінкою та змінами психічного стану. Здобувачам освіти доцільно проаналізувати характерні особливості поведінки залежної особистості, психологічні механізми формування залежності та фактори ризику. Окрему увагу необхідно приділити особистісним і соціально-психологічним чинникам, характерним для підліткового віку. Рекомендується систематизувати чинники ризику та захисні фактори, а також визначити основні напрями первинної та вторинної

профілактики залежної поведінки. Під час опрацювання матеріалу важливо спиратися на сучасні наукові підходи та розглядати проблему в контексті комплексної психологічної, соціальної та педагогічної профілактики.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «залежна поведінка»?
2. Які основні види психоактивних речовин та особливості їх впливу на психічну діяльність?
3. Які основні психологічні та поведінкові ознаки залежності?
4. Які особливості поведінки характерні для залежної особистості?
5. Які особистісні чинники можуть сприяти формуванню залежної поведінки?
6. Які соціально-психологічні фактори підвищують ризик вживання психоактивних речовин підлітками?
7. Які зміни у сфері мотивації, емоцій та міжособистісних відносин можуть супроводжувати залежну поведінку?
8. Які фактори можуть виконувати захисну функцію щодо формування залежності?
9. У чому полягає роль сім'ї, освітнього середовища та психолога у профілактиці залежної поведінки?
10. Які основні напрями первинної та вторинної профілактики вживання психоактивних речовин?

Контрольне завдання

Розкрити основні мотиви вживання психоактивних речовин та охарактеризувати психологічні й особистісні чинники формування залежної поведінки.

Домашнє завдання для СРС

Скласти таблицю «Фактори ризику та фактори захисту від вживання психоактивних речовин», окремо визначивши чинники, характерні для підліткового та юнацького віку.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Розробити короткий профілактичний алгоритм для попередження вживання психоактивних речовин підлітками, визначивши основні фактори ризику та захисні чинники.

Ситуаційне завдання

Студент першого курсу університету протягом навчального семестру почав регулярно вживати психоактивні речовини разом із новими знайомими. Спочатку це відбувалося лише під час відпочинку у вихідні, однак поступово частота вживання збільшилася. Студент став пропускати заняття, втратив інтерес

до навчання, рідше спілкується з родиною та приховує від близьких зміни у своїй поведінці. У нього спостерігаються труднощі з контролем власної поведінки та зниження відповідальності за виконання навчальних і побутових обов'язків. Сам студент вважає, що ситуація не є проблемною і що він може припинити вживання у будь-який момент.

Завдання:

1. Визначте ознаки ризикованої та залежної поведінки, представлені в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте можливі особистісні та соціально-психологічні чинники, що могли сприяти формуванню такої поведінки.
3. Визначте фактори ризику та можливі захисні чинники у наведеній ситуації.
4. Запропонуйте 2–3 основні напрями психологічної профілактики та допомоги студенту.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розпізнавати ознаки ризикованої та залежної поведінки, визначати психологічні й соціальні фактори її формування, аналізувати фактори ризику та обґрунтовувати основні напрями профілактичної роботи.

Тема 5

Порушення харчової поведінки та її профілактика

Мета самостійної роботи

систематизація знань про основні форми порушень харчової поведінки, їх прояви, чинники розвитку та профілактичні заходи.

Питання, винесені для самостійної роботи

Культура й цінність харчування. Харчова поведінка, визначення. Основні порушення харчової поведінки. Загальні параметри для порушень харчової поведінки: заклопотаність контролем ваги власного тіла; спотворення образу власного тіла; зміна цінності харчування в ієрархії цінностей. Нервова анорексія, характеристика. Стадії розвитку нервової анорексії. Діагностичні критерії. Прояв нервової анорексії при патохарактерологічному і психопатологічному типах девіантної поведінки. Нервова булімія, характеристика. Діагностичні критерії. Прагнення поїдати неїстівні предмети. Зіпсуття смаку. Характер неестетичності й порушення стилю харчової поведінки. Профілактика. Орторексія. Бебірексія. Етіологія розладів харчової поведінки. причини розладу харчової поведінки. Патогенез РХП. Клінічні прояви розладів харчової поведінки. Особливості РХП у дітей. Діагностика розладів харчової поведінки. Лікування розладів харчової поведінки. Профілактика розладів харчової поведінки

Рекомендована література:[1; 2; 3; 6;10;16]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

У процесі самостійного опрацювання теми необхідно розглянути основні види порушень харчової поведінки, зокрема нервову анорексію та нервову булімію, їх характерні прояви, етапи розвитку та діагностичні ознаки. Особливу увагу рекомендується приділити психологічним механізмам формування порушень харчової поведінки, факторам ризику та особливостям їх прояву в різних вікових групах. Доцільно здійснити порівняльний аналіз основних форм порушень харчової поведінки та визначити їх диференційні характеристики. Завершальним етапом самостійної роботи має бути узагальнення основних принципів профілактики та визначення ролі психолога у формуванні здорового ставлення людини до харчування, власного тіла та способу життя.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «порушення харчової поведінки»?
2. Які основні форми порушень харчової поведінки?
3. Які характерні ознаки нервової анорексії?
4. Які основні стадії розвитку нервової анорексії?
5. Які діагностичні критерії нервової анорексії?
6. Які характерні ознаки та діагностичні критерії нервової булімії?
7. Які психологічні чинники можуть сприяти формуванню порушень харчової поведінки?
8. Як впливають самооцінка, сприйняття власного тіла та соціальні стереотипи на харчову поведінку?
9. Які особливості порушень харчової поведінки можуть спостерігатися в межах девіантної поведінки?
10. Які основні напрями профілактики порушень харчової поведінки?

Контрольне завдання

Охарактеризувати основні види порушень харчової поведінки, визначити їх психологічні ознаки, чинники виникнення та основні напрями профілактики.

Домашнє завдання для СРС

Підготувати порівняльну таблицю «Нервова анорексія – нервова булімія – інші порушення харчової поведінки», зазначивши основні прояви, фактори ризику та профілактичні заходи.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Здійснити порівняльний аналіз нервової анорексії та нервової булімії за основними проявами, психологічними чинниками та можливими напрямками профілактики.

Ситуаційне завдання

Студентка другого курсу університету протягом останнього року стала надмірно зосереджуватися на власній вазі та зовнішньому вигляді. Вона постійно контролює кількість спожитої їжі, пропускає прийоми їжі та значно обмежує перелік продуктів. Навіть після незначної зміни ваги студентка відчуває сильне занепокоєння та невдоволення власним тілом. Одногрупники помітили, що вона уникає спільних прийомів їжі та часто відмовляється від заходів, де передбачене харчування. Попри помітне погіршення самопочуття, студентка вважає, що її харчова поведінка є необхідною для підтримання бажаної зовнішності.

Завдання:

1. Визначте ознаки порушення харчової поведінки, представлені в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте можливі психологічні та соціальні чинники, що можуть сприяти формуванню такої поведінки.
3. Визначте фактори ризику та можливі захисні чинники у наведеній ситуації.
4. Запропонуйте 2–3 основні напрями психологічної профілактики та допомоги студентці.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розпізнавати ознаки порушень харчової поведінки, аналізувати психологічні та соціальні фактори їх формування, визначати фактори ризику й обґрунтовувати основні напрями профілактичної та психологічної допомоги.

Тема 6

Надцінні психологічні захоплення та їх профілактика. Надцінні психопатологічні захоплення та їх профілактика

Мета самостійної роботи

Поглиблення знань про різновиди надцинних захоплень, розлади потягів і патологічні звички, особливості їх прояву та профілактики.

Питання, винесені для самостійної роботи

Надцінні психопатологічні захоплення та їх профілактика. Захоплення й потяг. Різниця між поняттями, визначення. Істотні ознаки надцинних психологічних захоплень: глибока й тривала зосередженість на об'єкті захоплення; упереджене, емоційно насичене ставлення до об'єкту захоплення; втрата почуття контролю над часом; ігнорування будь-якої іншої діяльності або захоплення. «Втеча від реальності». Трудоголізм та особливості його прояву. Надцінні захоплення Гемблінг, ознаки гемблінгу. «Параноя здоров'я». Фанатизм та його види. Сектантство. Синдром «філософської інтоксикації». Домінуючі (надцінні) або маячні ідеї. Сутяжницька діяльність, кверулянтство. Розлади потягів: клептоманія, піроманія, дромоманія, дипсоманія. Нав'язливі ритуали.

Рухові звички (патологічні звичні дії). Профілактика надцінних психопатологічних захоплень.

Рекомендована література:[1; 2; 3; 4;10;16;17]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час вивчення теми здобувачам освіти необхідно сформулювати цілісне уявлення про надцінні психологічні та психопатологічні захоплення, їх основні різновиди та особливості прояву. Рекомендується послідовно опрацювати питання трудового фетишизму, гемблінгу, фанатизму, сектантства, надмірної фіксації на стані здоров'я, розладів потягів та патологічних звичок. Важливо навчитися розмежовувати нормативні захоплення, надмірну залученість до певної діяльності та патологічні форми поведінки. Доцільно проаналізувати психологічні та соціальні чинники формування таких проявів і визначити можливі ризики для особистісного функціонування та соціальної адаптації. Самостійну роботу рекомендується завершити систематизацією профілактичних заходів, спрямованих на підтримання балансу життєдіяльності та запобігання формуванню деструктивних форм поведінки.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «надцінні захоплення»?
2. У чому полягає відмінність між нормативним захопленням, надмірною захопленістю та психопатологічним захопленням?
3. Які особливості прояву трудового фетишизму?
4. Що таке гемблінг та які його основні ознаки?
5. Що розуміють під поняттям «параноя здоров'я»?
6. Які психологічні особливості характерні для фанатизму та сектантства?
7. Що таке синдром «філософської інтоксикації» та якими проявами він характеризується?
8. Що розуміють під розладами потягів та які їх основні види?
9. Які особливості характерні для kleptomaniї, pyromaniї, dromomaniї та dipsomaniї?
10. Які основні напрями профілактики надцінних і психопатологічних захоплень?

Контрольне завдання

Розкрити поняття надцінних захоплень, визначити їх основні ознаки та відмінності від звичайного інтересу, а також охарактеризувати основні форми патологічних захоплень і порушень потягів.

Домашнє завдання для СРС

Проаналізувати один із видів надцінного або патологічного захоплення (ігроманія, трудовголізм, фанатизм, інтернет-залежна поведінка тощо) та визначити його ознаки, фактори ризику і можливі напрями профілактики.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Проаналізувати запропонований приклад поведінки та визначити, чи має вона ознаки нормативного захоплення, надмірної залученості або психопатологічного захоплення; обґрунтувати відповідь і визначити можливі профілактичні заходи.

Ситуаційне завдання

Студент четвертого курсу університету протягом останнього року майже весь вільний час проводить за онлайн-іграми. Спочатку він грав кілька годин на тиждень для відпочинку, однак поступово ігрова діяльність стала основним видом його дозвілля. Студент часто відкладає виконання навчальних завдань, пропускає заняття та відмовляється від зустрічей із друзями, надаючи перевагу грі. У разі неможливості грати він стає дратівливим і постійно думає про те, коли зможе повернутися до гри. Попри погіршення успішності та скорочення соціальних контактів, студент вважає свою поведінку звичайним способом відпочинку.

Завдання:

1. Визначте, які ознаки надмірної або потенційно патологічної захопленості проявляються в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте можливі психологічні та соціальні чинники, що сприяють формуванню такої поведінки.
3. Визначте, які ознаки дозволяють відмежувати звичайне захоплення від поведінки, що може становити психологічну проблему.
4. Запропонуйте 2–3 основні напрями психологічної профілактики та допомоги студенту.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розрізняти нормативні та надмірні форми захоплення, аналізувати психологічні й соціальні чинники їх формування, визначати можливі ризики для особистісного та соціального функціонування й обґрунтовувати напрями профілактичної роботи.

Тема 7

Комунікативні розлади

Мета самостійної роботи

систематизація знань про основні види комунікативних розладів, особливості їх поведінкових проявів та можливості психологічної профілактики й корекції.

Питання, винесені для самостійної роботи

Види комунікативних розладів: аутистична поведінка (вибір самотності, аскетизму, пустельництва), конформна поведінка, гіпертовариськість, вербальна поведінка з перевагою псевдології, фобічна поведінка, ревності, нігілізм, крусадерство, т.зв. вегетативність. Особливості видів комунікативних девіацій.

Рекомендована література: [3; 4; 5; 17]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час самостійного опрацювання теми необхідно розглянути поняття та основні види комунікативних розладів, їх психологічні передумови та поведінкові прояви. Рекомендується проаналізувати особливості аутистичної, конформної, гіпертовариської, фобічної та інших форм поведінки, пов'язаних із порушеннями міжособистісної взаємодії. Особливу увагу доцільно приділити впливу комунікативних труднощів на процес соціальної адаптації, міжособистісні стосунки та психологічне благополуччя особистості. Здобувачам освіти рекомендується здійснювати порівняльний аналіз різних форм комунікативних проявів, визначати їх характерні ознаки та можливі психологічні наслідки. Підсумком самостійної роботи має стати узагальнення основних підходів до профілактики та психологічного супроводу осіб із труднощами комунікативної взаємодії.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям «комунікативні розлади»?
2. Які основні види комунікативних розладів?
3. У чому полягають особливості аутистичної поведінки в контексті комунікативних порушень?
4. Що характеризує конформну поведінку?
5. Які психологічні особливості притаманні гіпертовариській поведінці?
6. У чому полягають особливості вербальної поведінки з перевагою псевдології?
7. Що характерно для фобічної поведінки у сфері міжособистісної взаємодії?
8. Які особливості прояву ревності, нігілізму та інших форм порушеної комунікативної поведінки?
9. Як комунікативні розлади можуть впливати на соціальну адаптацію особистості?
10. Які основні напрями психологічної профілактики та корекції комунікативних розладів?

Контрольне завдання

Охарактеризувати основні види комунікативних розладів та поведінкових відхилень у сфері міжособистісної взаємодії, визначити їх психологічні прояви та чинники формування.

Домашнє завдання для СРС

Розробити психологічний портрет особи з одним із типів комунікативних відхилень та запропонувати комплекс профілактичних заходів, спрямованих на покращення її соціальної адаптації.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Проаналізувати комунікативну ситуацію та визначити характерні ознаки порушення комунікативної поведінки, його можливі причини й запропонувати доцільні напрями психологічної профілактики та корекції.

Ситуаційне завдання

Студентка третього курсу університету зазвичай легко спілкувалася з одногрупниками та брала участь у спільних навчальних заходах. Останнім часом вона почала уникати усних відповідей, групових обговорень і нових знайомств через сильне хвилювання та страх негативної оцінки з боку інших. Під час спілкування з малознайомими людьми студентка відчуває напруження, їй складно висловлювати власну думку, тому вона часто погоджується з позицією більшості, навіть якщо має іншу думку. Через це вона поступово обмежує соціальні контакти та намагається уникати ситуацій, у яких необхідно взаємодіяти з іншими людьми.

Завдання

1. Визначте, які ознаки комунікативних труднощів та порушень поведінки проявляються в описаній ситуації.
2. Проаналізуйте можливі психологічні та соціальні чинники, що можуть сприяти формуванню такої поведінки.
3. Визначте, як описані труднощі можуть впливати на соціальну адаптацію та міжособистісну взаємодію студентки.
4. Запропонуйте 2–3 основні напрями психологічної профілактики та допомоги студентці.

Очікуваний результат: здобувач освіти демонструє здатність розпізнавати прояви комунікативних труднощів, аналізувати їх психологічні та соціальні чинники, оцінювати вплив на соціальну адаптацію та обґрунтовувати доцільні напрями психологічної профілактики й допомоги.

Тема 8.

Характерологічні та патохарактерологічні реакції та розлади особистості та їх профілактика

Мета самостійної роботи

поглиблення та систематизація знань студентів про характерологічні та патохарактерологічні реакції, механізми стереотипізації поведінкових реакцій і

формування патохарактерологічних паттернів; формування вмінь диференціювати патологічні реакції від варіантів нормативного поведіння.

Питання, винесені для самостійної роботи

Стереотипізація реакцій людини. Характерологічні або патохарактерологічні паттерни. Відмінність патологічної реакції від варіантів нормального поведіння: схильність до генералізації; схильність здобувати властивість патологічного стереотипу; схильність перевищувати «планку» порушення поведінки; схильність до соціальної дезадаптації. Типи реакцій: відмови, опозиції, імітації, компенсації, гіперкомпенсації, емансипації, групування з однолітками. Особистісні розлади. Співвідношення характерологічних особливостей і особистісних розладів. Профілактика.

Рекомендована література: [1; 2; 3; 4; 5]

Методичні вказівки щодо вивчення теми

Під час самостійного опрацювання теми студентам необхідно розкрити поняття стереотипізації реакцій, характерологічних та патохарактерологічних паттернів, визначити особливості їх формування та прояву в поведінці особистості. Особливу увагу слід приділити диференціації патологічної реакції від варіантів нормального поведіння за критеріями А. Є. Лічка, зокрема схильності до генералізації, формування патологічного стереотипу, перевищення «планки» порушення поведінки та виникнення соціальної дезадаптації. У процесі вивчення матеріалу доцільно аналізувати конкретні поведінкові ситуації, визначати характерологічні та патохарактерологічні прояви, встановлювати чинники їх формування та обґрунтовувати основні напрями психопрофілактичної роботи, спрямованої на попередження стійких дезадаптивних форм поведінки та розладів особистості.

Питання для самоконтролю

1. Що розуміють під поняттям стереотипізації реакцій людини?
2. Які чинники впливають на формування стійких поведінкових реакцій особистості?
3. Що таке характерологічні та патохарактерологічні паттерни?
4. У чому полягає відмінність характерологічної реакції від патохарактерологічної?
5. Які основні критерії відмежування патологічної реакції від варіантів нормального поведіння визначає А. Є. Лічко?
6. У чому проявляється схильність до генералізації патологічної реакції?
7. Що означає набуття реакцією властивості патологічного стереотипу?
8. Що характеризує схильність патологічної реакції перевищувати «планку» порушення поведінки?

9. Яким чином патохарактерологічні реакції можуть призводити до соціальної дезадаптації?

10. Які основні напрями психопрофілактики доцільно застосовувати для попередження формування стійких патохарактерологічних проявів і розладів особистості?

Контрольне завдання

Охарактеризувати характерологічні та патохарактерологічні реакції, визначити критерії їх диференціації від варіантів нормального поведіння за А. Є. Лічком.

Домашнє завдання для СРС

Проаналізувати ситуаційний кейс із проявами патохарактерологічної реакції, визначити ознаки генералізації, стереотипізації та соціальної дезадаптації й обґрунтувати напрями психопрофілактичної роботи.

Завдання для контролю досягнутих результатів навчання

Проаналізувати ситуаційний кейс із проявами характерологічної або патохарактерологічної реакції, визначити її характерні ознаки та можливі критерії патологічності за А. Є. Лічком, встановити прояви стереотипізації, генералізації та ризику соціальної дезадаптації й обґрунтувати основні напрями психопрофілактичної роботи.

Ситуаційне завдання

Студент третього курсу, який раніше спокійно реагував на зауваження та труднощі, останнім часом почав демонструвати різкі емоційні реакції у відповідь на критику. У ситуаціях невдачі він відмовляється від подальшого виконання завдання, звинувачує викладачів та одногрупників у несправедливому ставленні, тривалий час зберігає образу й уникає спілкування з тими, з ким виник конфлікт. Поступово подібні реакції почали проявлятися не лише в навчальній діяльності, а й у стосунках із друзями та членами сім'ї. Через це студент став менше спілкуватися, уникає спільних заходів та має труднощі в адаптації до навчального середовища.

Завдання:

1. Визначте характерологічні та патохарактерологічні прояви, представлені в кейсі.
2. Проаналізуйте ситуацію за критеріями патологічної реакції А. Є. Лічка.
3. Визначте ознаки генералізації та формування патологічного стереотипу поведінки.
4. Оцініть прояви соціальної дезадаптації та чинники, що можуть її посилювати.

5. Запропонуйте основні напрями психопрофілактичної та психологічної допомоги.

Очікуваний результат: студент має продемонструвати вміння визначати характерологічні та патохарактерологічні реакції, диференціювати нормативні й патологічні форми поведінки за критеріями А. Є. Лічка, виявляти ознаки генералізації, стереотипізації та соціальної дезадаптації, а також обґрунтовувати доцільні напрями психопрофілактичної роботи.

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання контрольних завдань

«Відмінно» Завдання виконано повністю, правильно та самостійно. Студент демонструє ґрунтовне знання теоретичного матеріалу, правильно використовує професійну термінологію, чітко розкриває основні поняття, класифікації, ознаки та закономірності. Відповідь є логічною, послідовною, аргументованою, містить обґрунтовані висновки. Відсутні суттєві теоретичні помилки.

«Добре» Завдання виконано правильно та в достатньому обсязі. Студент демонструє належне розуміння основного матеріалу, правильно визначає ключові поняття та положення, використовує відповідну термінологію. Відповідь достатньо аргументована, однак окремі положення розкрито неповно або недостатньо глибоко. Можливі незначні неточності, які не впливають на загальну правильність відповіді.

«Задовільно» Завдання виконано частково. Студент відтворює основні положення теми, однак демонструє поверхове або фрагментарне розуміння матеріалу. Відповідь недостатньо аргументована, окремі поняття визначено неточно, логічні зв'язки між положеннями встановлено частково. Допущено помилки, але загальне розуміння теми збережено.

«Незадовільно» Завдання не виконано або виконано неправильно. Студент не демонструє достатнього розуміння основних понять і положень теми, допускає суттєві теоретичні помилки, неправильно використовує професійну термінологію або не може обґрунтувати свою відповідь. Висновки відсутні або не відповідають змісту завдання.

Критерії оцінювання домашніх завдань

«Відмінно» Домашнє завдання виконано повністю, самостійно, змістовно та творчо. Матеріал систематизовано відповідно до поставленого завдання; продемонстровано глибоке розуміння теми, уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Використано коректну професійну термінологію, наведено обґрунтовані висновки та практично орієнтовані рекомендації. Робота має чітку структуру, логічність і послідовність. Використані джерела належно опрацьовані та оформлені з дотриманням принципів академічної доброчесності.

«Добре» Завдання виконано повністю або майже повністю, зміст відповідає поставленій меті. Студент демонструє достатній рівень аналізу та систематизації матеріалу, правильно застосовує професійні поняття, формулює переважно обґрунтовані висновки. Робота структурована та логічна, однак окремі аспекти розкрито недостатньо глибоко. Можливі незначні неточності або недоліки в оформленні.

«Задовільно» Завдання виконано частково, переважно на репродуктивному рівні. Матеріал подано фрагментарно, аналіз і узагальнення є

недостатньо глибокими. Студент допускає окремі помилки у використанні термінів та визначенні понять, не завжди встановлює логічні або причинно-наслідкові зв'язки. Висновки загальні та недостатньо обґрунтовані.

«Незадовільно» Завдання не виконано, виконано формально або змістовно не відповідає поставленій меті. Виявлено істотні прогалини у знаннях, неправильне розуміння основних понять і положень теми. Відсутні належний аналіз, аргументація та обґрунтовані висновки. Робота містить суттєві помилки, не відповідає вимогам самостійного виконання або порушує принципи академічної доброчесності.

Критерії оцінювання ситуаційного завдання

«Відмінно» Здобувач освіти повністю та правильно аналізує ситуацію, точно визначає психологічні явища, прояви або проблеми, зазначені в кейсі. Демонструє глибоке розуміння теоретичного матеріалу та коректно застосовує відповідні поняття й категорії. Виявляє та аргументовано пояснює основні психологічні, особистісні й соціальні чинники проблемної ситуації. Визначає можливі фактори ризику та захисні чинники, встановлює причинно-наслідкові зв'язки. Пропонує доцільні, реалістичні та обґрунтовані напрями психологічної профілактики/допомоги, пояснює їх доцільність. Відповідь логічна, послідовна, самостійна, аргументована, використовує професійну термінологію. Висновки відповідають змісту ситуації.

«Добре» Здобувач освіти правильно визначає основні психологічні прояви та проблеми ситуації, демонструє достатнє розуміння теоретичного матеріалу та застосовує відповідну професійну термінологію. Визначає основні чинники, що впливають на ситуацію, однак окремі взаємозв'язки розкриває недостатньо повно. Правильно визначає основні фактори ризику та/або захисні чинники. Пропонує доцільні напрями профілактики або психологічної допомоги, проте їх обґрунтування може бути недостатньо деталізованим. Відповідь загалом логічна й послідовна, але містить окремі неточності, неповні пояснення або другорядні помилки, які не впливають суттєво на правильність загального висновку.

«Задовільно» Здобувач освіти частково розуміє зміст ситуації, визначає лише окремі психологічні прояви або проблеми. Теоретичні знання застосовує фрагментарно; допускає неточності у використанні професійних понять і термінів. Аналіз чинників ситуації є поверховим, причинно-наслідкові зв'язки встановлюються частково або недостатньо обґрунтовано. Фактори ризику визначені неповністю. Запропоновані напрями профілактики або допомоги є загальними, частково відповідають ситуації та мають недостатнє обґрунтування. Відповідь має окремі логічні порушення, потребує уточнення та додаткового пояснення викладача.

«Незадовільно» Здобувач освіти не розуміє або неправильно визначає основну проблему ситуації, не може застосувати теоретичні знання для

її аналізу. Психологічні прояви визначено неправильно або не визначено. Не встановлює основних чинників та факторів ризику, не демонструє розуміння причинно-наслідкових зв'язків. Запропоновані напрями профілактики/допомоги відсутні, не відповідають змісту ситуації або є професійно необґрунтованими. Відповідь фрагментарна, нелогічна, містить суттєві теоретичні та термінологічні помилки. Здобувач не може обґрунтувати власні висновки навіть після додаткових запитань.

Перелік рекомендованих джерел

Базова

1. Бондарчук О. І., Вакуліч Т. М. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. Київ : Наук. світ, 2010. 230 с.
2. Віденєєв І. О. Психологія девіантної поведінки : конспект лекцій. Харків : Харківська державна академія культури, 2024. 81с. <https://repository.ac.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/d827eff2-b955-4445-a13f-acf5ddccf858/content>
3. Джежик О. В., Король К. М. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. для здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спец. 053 «Психологія» / С4 «Психологія». Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія», 2025. 99 с. <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/56fb3243-3314-4cd2-a79f-19ced19fc558/content>
4. Колосович О. С., Угрин О. Г. Основи клінічної та патопсихології : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. https://emed.library.gov.ua/suchasna-medytsyna/osnovy-klinichnoi-ta-patopsykholohii-2/?utm_source=chatgpt.com
5. Коваль-Бардаш Л. В., Компанець Н. М. Включення дітей з особливими потребами у соціальне середовище: особливості формування комунікації та подолання поведінкових розладів : навчально-методичний посібник. Компанець Н.М., Коваль-Бардаш Л.В. – К.:2020. https://ispukr.org.ua/?p=11775&utm_source=chatgpt.com
6. Максименко С. Д., Кокур О. М. та ін. Українське лонгітюдне дослідження (ULS): методичні рекомендації з використання психодіагностичних інструментів третьої хвилі дослідження. Київ–Харків : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 77 с. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6a2bce11-15a6-4e90-b18b-0bc5ff9e2b59/content>
7. Максименко С. Д., Кокур О. М. та ін. Українське лонгітюдне дослідження (ULS): методичні рекомендації з використання психодіагностичних інструментів другої хвилі дослідження. Київ–Харків : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2021. 72 с. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0d217b6d-bd98-4ddf-9061-bfe5e3448243/content>
8. Максименко С. Д., Даниленко Г. М. та ін. Українське лонгітюдне дослідження (ULS): методичні рекомендації з використання психодіагностичних інструментів першої хвилі дослідження. Київ–Харків : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2019. 68 с. <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1dc5de85-f375-4210-bc6b-439fa7bf6021/content>
9. Розов В. І. Психологія екстремальних ситуацій: адаптивність до стресу та психологічне забезпечення : науково-практичний посібник. Київ : Каравела, 2025. 711 с.
10. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2014. 192 с. <https://surl.li/uwzzox>

Допоміжна

11. Абсаямова Л. М. Психологічний аналіз причин виникнення порушень харчової поведінки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Психологічні науки». <https://pj.journal.kspu.edu/index.php/pj/article/view/822/777>
12. Ковальчук З. Я. Психологічні аспекти порушення харчової поведінки у жінок. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, 2019. 2, 91-98. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-2-13>
13. Смутчак С. Аналіз психологічних особливостей молоді з порушеннями харчової поведінки. *Bulletin of Postgraduate education: Series «Social and Behavioral Sciences; Management and Administration»*. 2024. С.100-124 <https://ojs.uem.edu.ua/index.php/spnma/article/view/769/1683>
14. Чернобровкіна В. А., Сіквеленд Й., Лорентцен К. Е. А. Суїцидологія і превенція суїциду : методичні матеріали до навчального курсу : навч.-метод. посіб. Київ : Дискурс, 2022. 78 с. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e17b1e7c-988d-4a71-b597-b1dde1bcfdbbc/content>
15. Шемчук О., Шемчук В., Торчевський Р. Психолого-педагогічний погляд на проблему девіантної поведінки військовослужбовців в умовах російсько-української війни. *Військова освіта*. 2023. № 48. С. 308–322. <https://znp-vo.nuou.org.ua/article/view/294884/287715>
16. Шинкаренко І. О., Діса О. В. Психологія девіантної поведінки : навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС, 2024. <https://surl.li/arqlzq>
17. World Health Organization. *Clinical Descriptions and Diagnostic Requirements for ICD-11 Mental, Behavioural and Neurodevelopmental Disorders (CDDR)*. Geneva : World Health Organization, 2024. 852 p <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/dcf73611-9e0f-4d5c-85f6-85a58b0da6de/content>

Інформаційні ресурси

Веб сторінка МДУ: www.msu.edu.ua

Moodle page: [Курс: Діагностика і профілактика розладів особистості | Moodle-MSU](#)

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua>

Електронна бібліотека НПН України <http://lib.iitta.gov.ua>

Навчально-методичне видання

Діагностика і профілактика розладів особистості

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Спеціальності С4 Психологія
Укладач Б.В. Барчі

Тираж 10 пр.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ,
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>